

KAMU HİZMETİ ANLAYIŞINDA DEĞİŞİM VE YENİ SAĞ POLİTİKALAR

M. Akif Özer¹

¹ORCID ID: orcid.org/0000-0003-2220-2271

Öz

Son yıllarda klasik devlet anlayışının değişimiyle birlikte kamu hizmeti kavramı ve içeriğinde de ciddi dönüşüm yaşanmaktadır. Bu dönüşüm kapsamında birçok yeni kavram ve uygulama gündeme gelmektedir. Süreç ise yeni sağ politikaların hâkimiyetinde şekillenmektedir. Yeni sağ düşünce, ekonomik liberalizmden ve yeni muhafazakârlıktan aldığı görüşleri uygulamaya aktarabilmenin en kolay yolu olarak kamu yönetimlerini görmüştür. 1970'lerde ortaya çıkan yaklaşım, Thatcher'ın İngiliz Muhafazakâr Parti lideri olarak 1979 yılında iktidara gelmesi ve ABD'de ise 1980'de Reagan seçimleri kazanması ve yeni muhafazakârlık ilkelerini uygulamaya koymasıyla, kamu yönetimlerinde etkin olmaya başlamıştır. Yeni sağ son yıllarda kamu yönetimini özel sektör modelleri ile etkilemeye çalışmaktadır. Bu süreçte özelleştirme, serbestleştirme ve yerelleştirme uygulamaları, bu modelin oluşum sürecinde kullanılan temel araçlar olarak dikkat çekmektedirler. Yeni sağ politikaların kamu hizmeti anlayışını İngiltere'de Thatcherizm ile ABD'de ise Reaganizm ile doğrudan etkilediği bu süreç Türkiye'de de karşılık bulmuştur. Ülkede 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra Turgut Özal liderliğinde iktidara gelen Anavatan Partisi hem İstanbul hem de Anadolu sermayesinin desteğini alarak önemli değişimlere imza atmış ve uyguladığı yeni sağ politikalarla Özalizm adı verilen yeni bir süreci başlatmıştır. Bu çalışmada söz konusu süreç ayrıntılı olarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Hizmeti, Yeni Sağ, Reaganizm ve Thatcherizm, Özalizm, Değişim

¹ Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Ün. İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Böl. Ankara/Türkiye.

E-posta: mehmet.ozer@hbu.edu.tr

CHANGES IN THE UNDERSTANDING OF PUBLIC SERVICE AND NEW RIGHT POLICIES

M. Akif Özer

ABSTRACT

In recent years, there has been a serious transformation in the concept of public service and its content with the change of classical state understanding. Many new concepts and practices are on the agenda within this transformation. The process is shaped by the dominance of new right politics. The new right idea has seen public administrations as the easiest way to transfer ideas from economic liberalism and new conservatism to practice. The approach that emerged in the 1970s began to become effective in public administrations, with Thatcher's leadership as British Conservative Party leader in 1979 and the US winning the Reagan election in 1980 and implementing new conservatism principles. The new right has been trying to influence public administration with private sector models in recent years. In this process, privatization, liberalization and localization applications are the main tools used in the process of formation of this model. This process, in which new right politics directly affects public service understanding with Thatcherism in England and Reaganism in USA, has been adopted in Turkey. Following the military coup of September 12, 1980 in the country, the Anatolian Party, which ruled under the leadership of Turgut Ozal, has taken the lead of both Istanbul and Anatolian capital and has made significant changes and started a new process called Ozalism with new right policies. In this study, the process will be examined in detail.

Keywords: Public Service, New Right, Reaganism and Thatcherism, Ozalism, Change

Giriş

Bilindiği gibi kamu hizmeti kavramı; idari işlem, idari sözleşme, kamu malı, kamu görevlisi, kamulaştırma, devletleştirme gibi konularda idare hukukunun en önemli ölçütlerinden ve temel kavramlarından biridir. En genel şekliyle; devlet ya da diğer kamu tüzel kişileri tarafından ya da bunların gözetim ve denetimleri altında, genel ve ortak gereksinimleri karşılamak, kamu yararı ya da çıkarını sağlamak için yapılan ve topluma sunulmuş bulunan sürekli ve düzenli etkinliklerdir (Akıllı, 2013, s.92-93). Genel olarak idari sözleşme, kamu malı, kamu görevlisi, kamulaştırma, idari yargının görev alanı gibi idare hukukunun başlıca kavramlarının tanımlanmasında ve belirlenmesinde en önemli referans olarak kullanılan ve bu yönüyle belki de idare hukukunun en önemli kavramı olarak nitelendirilen, ancak tanımlanması ve somut içeriğinin belirlenmesinde büyük güçlük yaşanan kamu hizmeti kavramının tarihsel süreç içerisinde “mutlakçı” (objektivist) bir anlayıştan “göreceli” (sübjektivist) bir anlayışa doğru dönüşüm geçirdiği gözlenmektedir.

Artık modern idare hukukunda, mutlakçı anlayışın temsilcisi olan Duguit’in toplumsal yaşam için mutlaka gerekli olmakla birlikte özel girişim tarafından düzenli ve sürekli bir şekilde yürütülmeyen ya da yürütülemeyen faaliyetlerin niteliği gereği kamu hizmeti olduğu ve idare tarafından yürütülmesi gerektiği fikri doğru ama eksik bir tanımlama olarak görülmüştür. Toplumsal yaşam için zorunluluk ile özel kesimce yerine getirilmeme ya da getirilememe konusunda belirlemenin yöneticilerce yapılabileceği hatta bir faaliyete ilişkin kamu hizmeti nitelendirmesi yapılabilmesinin, o faaliyet üzerine siyasi iktidarca yapılandırılan “kamu hizmetidir” etiketi ile mümkün olduğu (Uz, 2007, s.1169) şeklinde yorumlar yapılmıştır.

Bu kapsamda kamu ve özel kesim tarafından üretilen hizmet ayrımı oldukça önemli hale gelmektedir. Burada temel ayrım; hizmetlerin, kâr amacı güdülmeden, para kazanma arzusu olmadan toplumsal ihtiyaçları ve vatandaş refahını sağlamak amacıyla yapılması üzerinden yapılmaktadır. Ayrıca hizmetten yararlananların vatandaş, toplum, halk gibi genel terimlerle anılması, hizmetin bireysel ve bölünebilir nitelikte olmaması, hizmetlerin kanun veya kanunun belirlediği sınırlar içinde oluşturulması, bizzat idare ya da idarenin gözetimi altında özel kişilerce yürütülmesi, kamu yararını gerçekleştirmek için yapılması, hizmetin süreklilik, düzenlilik ve eşitlik ilkesine göre yapılması da diğer dikkat çeken kıstaslardır.

Bu kriterlerin yanında kamu hizmetinde kesintisizlik ve işleyişteki düzenlilik bu hizmetinin sürekliliğini ifade ederken, kanun önünde eşitlik, devletin bireylere yansızlığını gerektirmektedir. Hiçbir kamu hizmeti bedelsiz değildir. Bireyler sunulan hizmetin maliyetine doğrudan ya da dolaylı olarak katılırlar. Ancak hizmetten yararlanılırken doğrudan para ödenmeyebilir. Bu durumda hizmetin karşılığı kolektif vergi ödeyicileri kitlesi tarafından üstlenilir (Akıllı, 2013, s.92-93). Bu durum kamu hizmetinin en temel ayırt edici özelliğidir.

1970'li ve 1980'li yılların sonlarında Avrupa'da ve Sovyetler Birliği'nde yaşanan gelişmeler, iletişim ve bilişim teknolojisinde yaşanan değişimlerle birlikte, geleceğe yönelik birçok kavramın hızlı bir şekilde değişmesine ve dönüşmesine yol açmıştır. Etkisini ve genişlemesini halen sürdüren bu akım, toplum bilimlerinde çoğu ideolojilerin sonu, tarihin sonu hatta siyasetin sonu gibi eleştirel kuramlara dayalı yeni akımlara da yol açmıştır. Bu akımlar çerçevesinde geliştirilen post-modern, post-endüstriyel, post-fordist gibi kuramsal girişimler, ürettikleriyle birlikte bilimsel platformlarda tartışılır hale gelmiştir. Yaşanan dönüşüme paralel olarak, yönetsel alanda yaşanan değişim, eski endüstriyel çağa ait Taylorist ve Fordist fikirlerin yerini birey ve esnek üretim odaklı fikirlere bıraktığı bir sürece yol açmıştır (Tarhan-Ezici, 2011, s.14). Bu sürecin klasik kamu hizmeti anlayışını değiştirmesi de kaçınılmaz olmuştur.

Bu dönemde dünya genelinde devletin küçültülmesi doğrultusunda gösterilen çabaların dikkat çekecek boyutta olduğu söylenebilir. Örneğin bütçe disiplini mevzuatın hafifletilmesi, kontrollerin kaldırılması ve yönetsel formalitelerin basitleştirilmesi, piyasa mantığının hâkim kılınması, bürokratik tahsis yerine bazı hizmet alanlarını rekabete açma, devlet otoritesinin taşrada atanmışlara ya da bölgesel kuruluşlara devri gibi konularda önemli adımlar atılmıştır (Tutum, 2012, s.480). Bu süreç kamu hizmetlerinin sunumunda önemli değişimlere yol açmıştır.

Son yıllarda kamu hizmetinin sunum sürecine bakış açılarında yaşanan yaklaşım değişikliği birkaç noktada ortaya çıkmaktadır. Her şeyden önce devletin yürütmesi gereken hizmetlerin yeniden belirlenmesi gerektiği söylenmektedir. Bunun yanında idarenin kamu hizmetlerinde bazılarını özel kişilere gördürmesi; kendisinin yürüttüğü kamu hizmetlerinde de kamusal yönetim yerine özel yönetimi tercih etmesi söz konusu olabilmektedir.

Bir başka anlayış değişikliği de kamu hizmetlerinin finansmanında gözlenmektedir. Kamu hizmetinin karşılıksız olduğu anlayışı terk edilip yararlananlardan yararlanmaları karşılığı bir bedel alınması, uygulaması yaygınlaşmaktadır. İdare karşısında kişilerin idare edilen veya kamu hizmetinden yararlanan değil müşteri konumunda bulunduğundan söz edilmesi de bu anlayış değişikliğinin bir sonucudur (Tan, 2012, s.677). Söz konusu bu değişimi incelemeden önce klasik kamu hizmeti ile ilgili olarak kavramsal çerçeveyi ve klasik anlayışın uygulamaya nasıl yansıdığına değinmek gerekiyor.

Kamu Hizmetinin Tanımı ve İlkeleri

Genel olarak kamu hizmeti; devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinin toplumun genel ve ortak ihtiyaçlarını gidermek amacıyla doğrudan doğruya ifa ettiği ya da gözetim ve denetimi altında özel kişilere yaptırdığı hizmetlerdir. Bir kamu tüzel kişisi tarafından üstlenilirler ve doğrudan doğruya onun tarafından veya onun görevlendirmesi ve denetimi altında bir özel kişi tarafından yürütülürler. Kamu yararı amacına yöneliktirler. Bu şekilde kamu hizmeti kavramı için farklı vurgu noktaları olsa da esas üzerinde durulması gereken nokta; faaliyetin yerine getirilmesinde kamu yararı bulunması ve faaliyetin kamu tüzel kişisi veya onun denetimi altında özel hukuk kişisi tarafından yerine getirilmesidir (Batmaz, 2014, s.240-241).

Bir faaliyetin kamu hizmeti sayılabilmesi, her şeyden önce siyasal organların iradesine bağlı olduğuna göre, öncelikle kanun koyucunun iradesine bakmak gerekecektir. Buna göre, kanunda bir faaliyetin kamu hizmeti olduğu belirtilmiş ise sorun yoktur. Ancak, kanunda böyle bir açıklık yoksa birtakım ölçütlere başvurmak suretiyle kanun koyucunun iradesini belirlemek gerekecektir. Bu ölçütlerin belli başlıları ise, söz konusu faaliyetin yürütülmesi için kamulaştırma, ceza kesme veya tekel kurma gibi kamusal yetki ve usullerin yanı sıra, bu faaliyetin yürütülmesine ilişkin olarak yapılacak sözleşmelerde özel hukuku aşan kayıt ve şartların bulunmasıdır. Bu ölçütlerden bir veya birkaçının bir arada bulunması, o faaliyetin özel kesim faaliyetlerinden farklı görülmesine ve kamu hizmeti olarak kabul edilmesine yeterli olacaktır (Tuncil, 2015, s.1-3). Bu şekilde faaliyetleri kamu hizmeti olarak değerlendirmekte yaşanan güçlük, bu alanda farklı tanım ve kavramlar olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu kapsamda son yıllarda kamu hizmeti kavramı kapsamında evrensel hizmet kavramı da gündemde tartışılmaya başlanmıştır. Kavram uygarlığın

geldiği/ulaştığı düzeyde bireyin gündelik yaşamı için vazgeçilmez niteliği nedeniyle en azından minimum bir bölümünün istisnasız herkese sağlanması zorunlu olan ve bu sağlamanın makul bir fiyat ve kaliteden olacağı temel bazı hizmetler olarak tanımlanmaktadır. Bu kavramın yanında ayrıca genel ekonomik yarar hizmetlerinden de bahsedilmektedir. Bu kapsamdaki hizmetler; bir bölgenin bütününde, tüketicilerin tamamına, aynı kalitede, özdeş ve ancak herkese uygulanan ölçütlere göre değişebilen fiyatlarla yerine getirebilen hizmetlerdir. Burada hizmetin kamusal bir otoritenin açık izni ile ve yine bu otoritenin sıkı denetimi altında gerçekleştiriliyor olması gerekir. Bunun yanında kullanılan temel ek hizmet kavramı da yeteri kadar karlı olmadıkları için herhangi bir yatırımcı tarafından üstlenilemeyecek büyük alt yapı şebekeleri gerektiren, fakat toplumun günlük yaşantısı için mutlaka gerekli ve asgari düzeyde uygar bir insan için vazgeçilemeyecek birtakım hizmetleri ifade etmektedir (Yılmaz, 2008, s.1228-1230).

Görüldüğü gibi farklı kamu hizmeti tanım ve kavramları olmasına rağmen, klasik kamu hizmetinin özellikleri konusunda egemen olan ilkeler, söz konusu farklılıkların yol açtığı olumsuzlukları gidermektedir. Bu ilkeler, süreklilik ve düzenlilik, nesnellik ve eşitlik, değişkenlik ve uyarılma ve kamu hizmetlerinin bedelsizliği (Batmaz, 2014, s.240-241) şeklinde belirtilebilir.

Kamu hizmetlerinin tümünde gözlenen ortak ve genel niteliklerden ilki, bu hizmetlerin sürekli (kesintisiz) ve düzenli olarak ifa edilmesidir. Kamu hizmetinin süreklilik ve düzenlilik karakteri, onu oluşturan bütün öğelere yansiyarak etkilerini duyurmaktadır. Örneğin, kamu görevlilerinin grev yaşağı kamu mallarının hiçbir surette, özel kişilere geçmemesi, imtiyazlı hizmetlerin emprevizyon kuramı ile (sözleşme yapılırken öngörülmeven bir durumun sonradan ortaya çıkması nedeniyle tarafların sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getirememesi halinde, sözleşmenin yeni koşullara uyarlanması gerekliliği) korunması, hep bu ilkenin uygulanmaları sonucudur.

Bunun yanında kamu hizmetleri değişkendir, yani gelişen toplum ihtiyaçlarına ve teknolojik verilere kendini uydurmak zorundadır. Çünkü bir faaliyetin kamu hizmeti haline konulması, bireylerin ve topluluklarının o konudaki ihtiyaçlarını en iyi ve uygun biçimde karşılamak amacına yöneliktir. Bu itibarla, kamu hizmetinin örgütlenmesinde ve işleyişinde yeni yöntemlere araç ve gereçlere, düzenlemelere hemen yer verilmesi gerekir. İdarenin kamu hizmetleri düzenini tek yanlı olarak değiştirme, idari sözleşmelerde

tek yanlı olarak değişiklik yapma, yasamanın kamu görevlileri statüsünü değiştirme vb. serbest ve takdiri yetkileri, hep söz konusu değişkenlik ve uyarılama ilkesinden çıkmaktadır. İlke özünde devletin, kamu hizmetlerinin teşkilât ve usullerini, vasıtalarını, teknik gelişmelerin ve toplumsal ilerlemenin gereğine göre, değiştirme mecburiyetini ifade etmektedir.

Uygulamada kamu hizmeti, objektif ve eşit koşullarla sunulur ve sağlanır. Kamu hizmetinin amacı toplum yararı olduğundan; idare, objektif (nesnel) esaslara bağlı kalarak, yan tutmadan davranmalıdır. Kamu hizmetleri önünde bireyler gerek yararlanma, gerek katılma yönünden eşit muamele görürler. Ancak, bu eşitlik, mutlak ve aritmetik nitelikte değildir. Kanunların ve düzenleyici işlemlerin saptadığı vasıf ve şartlara sahip olanların tümüne aynı yolda muamele yapılmasıdır. Başka bir deyişle, aynı hukukî durumda bulunanlar, eşit olarak kamu hizmetlerinden yararlanabilir ve bunların işleyişine katılabilir. İdare, bu konularda, herhangi bir düşünce ile hiç kimseye değişik veya ayrıcalıklı bir sağlayamaz. Bu ilke uyarınca, kamu hizmetinin gerektirdiği yükümler bakımından da bireyler arasında fark gözetilemeyeceği açık ve kesindir.

Söz konusu bu ilkelerin yanında kamu hizmetlerinin en önemli özelliği bedelsiz olmalarıdır. İdare, sınırlı sayıdaki kamu hizmetini yürüttüğü dönemlerde, hizmetten yararlananlardan bir para almıyordu. Bugün dahi, klasik nitelikli bazı kamu hizmetleri, parasız olarak yürütülmektedir. Örneğin, karayollarından yararlananlardan genellikle bir para alınmamaktadır. Aynı şekilde, devlet okullarında yapılacak ilköğretim de parasızdır. Ancak, bugün, idarenin üstlendiği kamu hizmetlerinin çoğalmas ve buna paralel olarak, hizmetten yararlananların da sayısının da artması sonucu, parasız olarak yürütülen hizmetlerin yükünün o hizmetten hiç yararlanmayanlara yüklenmesini önlemek amacıyla, belli hizmetlerden yararlananların ödeme gücünün de dikkate alınması suretiyle hesap edilen bir katılma payı alınmaktadır. Buna karşın, idarenin, yürüttüğü kamu hizmetlerinden bir kazanç elde etmesi düşünölmeyeceği gibi, hizmetten yararlananlardan alınan paralarla o hizmetin maliyetinin karşılanması da düşünölemez (Tuncil, 2015, s.1-3). Kamu hizmetlerinin hiçbirinin karşılıksız değildir ve hizmetin parasız yerine getirilmesiyle karşılıksız olması arasında fark vardır. Parasız kamu hizmetlerinin karşılığını da vergi mükelleflerinden alınır (Evren, 2007, s.684). Dolayısıyla kamu hizmetlerinin karşılığının olmaması gerektiğini düşünmek, hizmet sunumunu imkânsızlaştıracaktır.

Kamu Hizmeti Türleri

Çağdaş devlet düzeninde, çeşitleri ve sayıları gittikçe artan kamu hizmetleri, değişik açılardan sınıflandırılabilir. Kuruluşların üstlendiği faaliyetlerin, özel teşebbüs alanında bırakılıp bırakılmayacağına göre; tekelli veya tekelsiz kamu hizmetleri söz konusu olur. Bunların hukukî rejimlerinde, kimi özellikler görülebilirse de esasa ilişkin önemli bir ayrılık yoktur. Çalışma yerleri bakımından kamu hizmetleri, tüm ülkeyi kapsamına alabileceği gibi, sadece bir bölge, yöre veya belde ile sınırlı olabilir. Birinci halde, milli ötekilerde mahalli kamu hizmetlerinden söz edilir ve bunlar arasında sadece görev yeri itibarıyla fark vardır.

Kamu hizmetleri, bunlardan yararlanma biçimlerine göre de tasnif edilebilir. Bireyler, kamu hizmetlerinden; ya teker teker ve doğrudan doğruya, ya da birlikte ve dolaylı olarak yararlanırlar. Öğretim, su, hastane, elektrik, telefon posta gibi kamu hizmetlerinden bireyler ayrı ayrı idare ile ilişki kurarak doğrudan doğruya istifade ederler. Nüfus işleri, tapu ve kadastro hizmetleri ile çeşitli bayındırlık işlerinden ilgililer, kamu kuruluşları ile bağ kurmadan birlikte ve dolaylı olarak yarar sağlarlar (Tuncil, 2015, s.1-3).

Bu ayrımların yanında kamu hizmetlerinin başlıca türleri, konuları açısından yapılan sınıflandırmadan doğar. Buna göre, dört tür kamu hizmeti bulunduğu görülmektedir:

İdarî kamu hizmetleri: İdari kamu hizmetleri, devletin öteden beri ifa edebildiği geleneksel kamu hizmetleridir. Bayındırlık işleri, kamu mallarının korunması ve bakımı, öğretim, eğitim, sağlık, tapu – kadastro hizmetleri, nüfus işleri hep birer idari kamu hizmetidir. Bu tür hizmetlere genel olarak kamu hukuku kuralları ve kamusal yönetim usulleri uygulanır; bunlar ancak ayrık durumlarda özel hukuk esaslarından yararlanabilir. İdari kamu hizmetlerinin tüm öğeleri, yani yetkileri, usulleri, personeli, malları ve paraları kamu hukuku rejimine tabidir; işlem ve eylemlerinden doğan uyuşmazlıklar, idare yargısının görevi içindedir. Kanunların veya içtihatlarının olanak tanıdığı hallerde, bu tür hizmetler için özel hukuk usullerine başvurulabilir. Örneğin, idarenin klasik kamu hizmetleri ile ilgili olarak yapabileceği adi sözleşmeler borçlar hukukuna ve adli yargı denetimine tabi olur.

İktisadi kamu hizmetleri: İktisadi kamu hizmetleri, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkmaya başlayan demiryolları, gaz, elektrik, telefon gibi sınai ve ticari nitelikte olup, daha çok imtiyaz usulü ile gör­dürülen hizmetler yanında, özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, devle­tin sanayii, ticaret, tarım ve maliye alanlarında özel kişilerle birlikte doğru­dan doğruya yaptığı faaliyetlerdir. İktisadi kamu hizmetleri, çoğu kez özel te­şebbüs faaliyetleriyle yan yana yürütüldüklerinden, sınai ve ticari esas ve usullere uygun olarak yürütülmek zorundadırlar. Bu nedenle, iktisadi kamu hizmetleri işleyişleri ve dış ilişkileri yönünden esas itibariyle özel hukuk ku­rallarına tabidir. Bununla beraber, iktisadi kamu hizmetleri bazı unsurları ve amaçları yönünden özel teşebbüs faaliyetlerinden farklıdır. Bir defa, bu kamu hizmetleri, kanunla veya kanunun açıkça verdiği bir yetkiye dayanarak idari bir işlemle kurulurlar. Malları devletçe veya kamu tüzel kişilerinince sağlanır ve kamu malı niteliğindedir. Personelinin bir bölümü idare ajanıdır. Tüm bunlardan da önemlisi, bu hizmetler karlılık ve verimlilik esaslarına göre yü­rütülmelerine rağmen, bu hizmetlerin asıl amacı kar elde etmek değil ve fa­kat toplumsal gereksinimleri karşılamak suretiyle kamu yararı sağlamaktır. İşte, tüm bu nedenlerle, işleyiş ve dış ilişkileri yönünden özel hukuk hüküm­lerine tabi tutulmuş olan iktisadi kamu hizmetlerine belli ölçüde kamu hu­kuku kuralları da uygulanır. Örneğin, kamu hizmetlerine egemen olan süreklilik, düzenlilik, değişkenlik, nesnellik ve eşitlik ilkeleri, iktisadi kamu hizmet­leri için de geçerli olduğu gibi, bu hizmetlere ilişkin kamulaştırma, ceza kesme gibi kamusal yetki ve usuller de kabul edilmektedir.

Sosyal kamu hizmetleri: Sosyal kamu hizmetleri; vakıflar, yoksullara yar­dım, emeklilik gibi devlet ve diğer kamu tüzel kişileri tarafından daha önce idari usullerle sağlanan yararlardan başka, asıl İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişmeye başlayan çalışma düzenine, sosyal güvenliğe ve genel olarak bireylerin yaşamlarına ilişkin çeşitli idari faaliyetlerdir. Sosyal kamu hizmet­lerinden bir kısmı, devletin tekeli altındadır. Örneğin, işve işçi bulma hizmet­leri. Buna karşılık, sosyal kamu hizmetlerinin bir kısmı ise, özel teşebbüs ile beraber yürütülmektedir. Örneğin, işçilerin sosyal güvenlik işleri ile özel hu­kuk alanında sigorta şirketlerinin yaptıkları hastalık, kaza ya da hayat sigor­taları arasında büyük benzerlik vardır. Memurların emeklilik işleri dışında, sosyal kamu hizmetleri salt pratik mülhazalarla özel hukuk rejimine tabi tu­tulmuşlardır. Bununla beraber, sosyal kamu hizmetleri gibi, kimi unsurları ve amaçları yönünden özel kesim faaliyetlerinden farklı olduklarından, belli ölçüde kamu hukuku kurallarına da tabi tutulmuşlardır.

Bilimsel ve kültürel kamu hizmetleri: Bilimsel ve kültürel kamu hizmetleri, devletin en son ve yakın zamanda giriştiği faaliyetlerdir. Bu kamu hizmetleri, kamu hukukunun katı kalıpları içinde yürütülemezler. Bu nedenle, bu kamu hizmetleri için özerk kuruluşlar, bağımsız personel ve daha serbest usuller ile geniş maddi olanaklarla (Tuncil, 2015, s.2-3) yürütmelidir. Aksi takdirde son yıllarda dünya genelinde bu alanda yaşanan değişime uyum sağlanamaz.

Kamu Hizmetinin Kurulması ve Görülme Şekilleri

Klasik kamu hizmeti anlayışında bir kamu hizmetinin kurulması, kolektif bir ihtiyacı tatmin ve kamu yararını temin üzere birtakım vazifeler görececek bir kamu teşkilatı kurmak veya mevcut kuruluşlara bu türden vazifeler vermek şeklinde olur. Bir ihtiyacın, kamu hizmeti kurulmasını gerektirecek derecede toplumsal önem kazanıp kazanmadığını takdir edecek olan yasama organıdır. Kanun, doğrudan doğruya bir kamu hizmeti oluşturabileceği gibi, bu hizmetin belirli hal ve şartlar altında veya takdire bağlı olarak kurulması konusunda idari makamlara yetki verebilir. Dolayısıyla, kamu hizmetlerinin kurulmasında asli yetki, kanun koyucuya aittir (Tuncil, 2015, s.3).

Kamu hizmeti nihai olarak idarenin sorumluluğunda olmakla birlikte, kamu hizmetlerinin mutlaka bir kamu otoritesi tarafından yürütülmesi gerekli değildir. Bir kamu hizmetinin, kamu hizmetlerinin işletilmesi usullerinden hangisiyle işletileceğine karar verme yetkisinin, Anayasaya aykırı olmak şartıyla yasama organına ve kanunlara aykırı olmamak üzere idarî makamlara ait olduğu, hangi kamu hizmetinin hangi usulle işletileceği sorununun tamamıyla bir yerindelik sorunu olduğu, böyle bir sorun hakkında yargı organlarının değil, sorumluluğu üstlenen yasama organı ve idarenin karar vermesi gerektiği ileri sürülmektedir (Uz, 2007, s.1170).

Kamu hizmetlerinin kurulması, yani görev, yetki ve amaçları ile kararlaştırıldıktan sonra, düzenlenmesi, esas itibariyle idareye ait bir husustur. Bu konuda idare, geniş bir serbestliğe ve takdir yetkisine sahipse de bu yetkisini kullanırken, temel hak ve özgürlükler açısından düzenleyici işlemlerin sınırlarını aşmamak zorundadır. Bu kapsamda kurulan kamu hizmetlerinin kaldırılması da yani bir faaliyetin kamu kesiminden çıkarılması veya kamu kuruluşlarının üzerinden alınıp, tamamen serbest bırakılması, kurulmasının tersi bir işlem olduğundan ve kamu hukuku tekniğinin bir kuralı gereğince, bunu kuran organ ya da makam tarafından aynı şekil ve usul dairesinde yapılacak

bir işlemle gerçekleştirilir. Dolayısıyla, bir kamu hizmetinin kaldırılmasında da asli yetki, yasama organına aittir (Tuncil, 2015, s.1-3). Dolayısıyla kamu hizmetleri ile ilgili statüye dönük tüm işlemlerde yasa koyucu tam yetkiye sahiptir.

Bu şekilde kurulabilen ve kaldırılabilen kamu hizmetlerinde en hassas konu, hizmetlerin görülme şeklidir. Günümüzde kamu hizmetlerinin görülüş yönteminin saptanmasında temel ölçüt olarak hizmetin niteliği dikkate alınmaktadır. Uygulamada farklı kamu hizmeti anlayışları, kamu hizmetlerinin farklı görülüş biçimleri arasında yapılan tercihte ortaya çıkmaktadır. Kamu hizmetinin doğrudan kamu örgütlenmesiyle görülmesi, hizmetlerinin kamu eliyle görülüp, kullananların ödediği bedellerle finanse edilmesi ya da hizmetlerinin özel kişilerce yerine getirilmesi veya kamunun bu süreçte özel kişilerden hizmet satın alması (Akıllı, 2013, s.94-95) gibi farklı kamu hizmeti sunum yöntemleri uygulanabilmektedir. Şimdi bu yöntemleri ana hatları ile değerlendirelim.

Emanet Usulü: Bu yöntem, kamu hizmetlerinin kamu tüzel kişilerince doğrudan doğruya, örgüt ve hizmete tahsis edilen araçlarla görülmesi usulüdür (Akıllı, 2013, s.94-95). Kamu hizmeti devlet veya diğer kamu tüzel kişileri tarafından doğrudan doğruya ve kendi örgütleriyle ve hizmete tahsis ettikleri aynı ve şahsi varlıkları ile gördürülür. Bir hizmetin mutlaka kamusal yönetim usulleri ile görülmesi, emanet usulünün belirleyici niteliği değildir. Kamusal usullere tabi olanlar gibi, özel yönetim usullerine tabi kamu hizmetleri de emanet usulü ile görülebilir.

Ruhsat Usulü: Tekel niteliğinde olmayan bir kamu hizmetinin idare tarafından verilen izin üzerine özel kişilerce gördürülmesi usulüne de ruhsat usulü denmektedir (Akıllı, 2013, s.95). Kamu hizmeti olarak kabul edilen bir faaliyet, eğer bir idare lehine tekel konusu yapılmamış ise, bu faaliyet idarenin vereceği bir izin ile özel kişilere de gördürülebilir. Bu özel kişiler, hizmeti aksattıkları takdirde, ruhsatları iptal edilir. Ruhsat usulünde, kamu hizmetlerinin özel hukuk kişilerince yürütülmesi, bir sözleşmeye dayanmaz. Hizmetin yürütülebilmesi için, yönetimin tek yanlı olarak ruhsat vermesi yeterlidir. Hizmetin yürütülebilmesi için yönetimin tek yanlı olarak ruhsat vermesi yeterlidir. Hizmetin yürütülme koşulları ruhsat ile belirlenir. Örneğin toplu taşımacılıkta taşıma ücreti idarece saptanır (Tuncil, 2015, s.1-3).

Müşterek Emanet Usulü: Bir kamu hizmetinin masrafları, hasar ve zararı idareye ait olmak üzere, gelir üzerinden belli bir pay veya götürü bir ücret karşılığı özel bir kişiye gördürülme usulüdür (Akıllı, 2013, s.94-95). Sermaye idareye aittir. Ancak, özel kişi, hizmeti yürütür, aldığı ücretten masrafları karşılar, kâr da aralarındaki sözleşmeye göre bölüşülür. Müşterek emanet usulü günümüzde uygulanmamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde sahil fenerleri, bu usul ile özel kişilerce işletilmiştir.

İltizam Usulü: Müşterek emanet usulünün mali konularda uygulanma biçimi olan iltizam usulü, kamu hizmetinin önceden kararlaştırılan belli bir bedel karşılığı özel hukuk kişisi tarafından yürütülmesidir. Bugün için terk edilmiş olan iltizam usulü, Osmanlı İmparatorluğu döneminde, tarım ürünlerinin vergilerinin toplanmasında kullanılmıştır.

İmtiyaz Usulü: İdarenin (imtiyaz veren) bir özel kişi (imtiyazcı) ile yaptığı, uzun süreli bir idarî sözleşme uyarınca, belli bir kamu hizmetinin sermayesi, kârı, hasar ve zararı özel kişiye ait olmak üzere özel hukuk kişilerin kurulması ve işletilmesi ya da daha önce kurulmuş bulunan hizmetin sadece işletilmesi usulüdür. Bir kamu hizmetinin yürütülmesi için, hizmetle ilgili idareyle, özel hukuk tüzel kişisi arasında bir sözleşme yapılmasına ve bu sözleşmeye dayalı olarak kamu hizmetinin yürütülmesine imtiyaz yöntemi denir (Akıllı, 2013, s.95). Bu yöntemin özelliklerinden biri, sermaye ile riskin imtiyaz sözleşmesinin taraflarından biri olan özel girişimciye ait olması, diğeri de imtiyaz alan tüzel kişi lehine, imtiyaz sözleşmesi ile bazı ayrıcalıkların tanınması ve bunun imtiyaz alan için bir tekel oluşturmasıdır (Tuncil, 2015, s.1-3). Bu şekilde imtiyaz sözleşmeleri idarenin tek yanlı iradesi ile belirlenmekte, sözleşmeci sadece üstün yetki ve ayrıcalıklarla donatılan idare tarafından hazırlanmış bulunan hüküm ve şartları ya toptan kabul veya toptan reddetmektedir. İdare, imtiyaz sahibinin üstlendiği yükümlülüklerini yerine getirişini denetleme, gerektiğinde belli bir miktar paranın ödenmesini isteme, işletmeye geçici olarak el koyma ve sözleşmeyi feshetme gibi yaptırım uygulama, sözleşme ve şartnamesinin hüküm ve şartlarını tek yanlı iradesi ile değiştirme yetkisine sahiptir. Hizmetten alınacak ücret hizmetten yararlananların ödeme gücü de göz önünde bulundurularak idare tarafından belirlenmektedir. İmtiyazcı kazancın ve üretilen malın bir bölümünü idareye vermekle sorumlu tutulabilmekte hizmetin yerine getirilebilmesi için imtiyazcının lehine kamulaştırma öngörülebilmektedir. Genellikle imtiyaz usulü,

doğal tekel niteliği taşıyan su, gaz, elektrik, metro, kanalizasyon gibi belediye hizmetleri için söz konusu olmaktadır (Akıllı, 2013, s.94-95). Ülkemizde İmtiyaz usulünün yasal dayanağı, 10 Haziran 1910 tarihli Menafi Umumiyyeye Müteallik İmtiyazat Hakkında Kanun'dur. Kanuna göre; imtiyazcının anonim şirket olarak kurulmuş olması gerekmektedir. İmtiyaz verme yetkisi Bakanlar Kuruluna aittir (Batmaz, 2014, s.241). Yerel yönetimlerde ise meclisler bu konuda yetkilidir.

Yap-İşlet-Devret: Bu usul, bir kamu hizmetine ilişkin tesisin; özel teşebbüs tarafından masrafları karşılanmak suretiyle, kurulmasını, yatırılan sermayenin amortismanı ve belli bir kar sağlanması amacıyla belli bir süre işletilmesini ve daha sonra bedelsiz olarak ilgili idareye devir ve teslimini sağlayan bir usuldür. Bu konuyu, sınırlı da olsa, ilk düzenleyen yasa, 1984 yılında çıkarılan "Türkiye Elektrik Kurumu Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtımı ve Ticareti ile Görevlendirilmesi Hakkında Kanun ile ona bağlı yönetmeliktir. Yap-işlet-devret yöntemi, 08.06.1994 gün ve 3996 sayılı yasa ile ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir.

Yap-İşlet Modeli: Yap-işlet-devret yönteminin karşılaştığı hukuksal sorunlar, yönetimi yeni bir yöntem aramaya itmiştir. Elektrik enerjisi üretmek üzere, "yap-işlet" modeli geliştirilmiş ve bu konuyu düzenleyen 16.07.1997 gün ve 4283 sayılı yasa ile bir de yönetmelik yayımlanmıştır. Buna göre, yap-işlet modeli ile üretim şirketlerine, ülke enerji planı ve politikalarına uygun biçimde elektrik enerjisi üretmek için mülkiyeti kendilerine ait olmak üzere, termik santral kurma ve işletme izni verilmesi ile enerji satışına ilişkin kurallar belirlenmiştir. Süreçte bazı hususlar, taraflar arasında yapılacak sözleşmeye bırakılmıştır. Örneğin, sözleşmenin feshi koşulları, anlaşmazlıkların çözüm yeri ve uygulanacak hukuk gibi koşullar sözleşme ile saptanacaktır. Sözleşme süresi en çok yirmi yıldır (Tuncil, 2015, s.1-3). Diğer ayrıntılı hususlar da taraflar arasında yapılan sözleşmede belirtilir.

Kamu Hizmeti Anlayışında Değişim ve Yeni Sağ Politikalar

Son yıllarda klasik devlet anlayışının değişimiyle birlikte kamu hizmeti kavramında yaşanan dönüşüm; genel ekonomik yarar hizmetleri, evrensel hizmet, minimum hizmet, ek hizmetler, kamusal yarar hizmetleri, kamu hizmet-

leri zorunlulukları gibi bir takım yeni terimlerin kamu hizmeti yazınına girmesine sebep olmuştur. Bunlar içerisinde genel ekonomik yarar hizmetleri ve özellikle evrensel hizmet ön plana çıkmaktadır. Avrupa Birliği ve Avrupa Topluluğu Adalet Divanı kamu hizmeti terimi yerine genel ekonomik yarar hizmeti terimini kullanmaktadır. Genel ekonomik yarar hizmetleri kamu otoritesinin açık izni olmasını gerektiren ve kamu otoritesince sıkıca denetlenen hizmetlerdir.

Amerikan kökenli olan evrensel hizmet kavramı, Avrupa Topluluğu yazınına 1987 yılında iletişim sektörüne ait alt yapının belirlenmesine ilişkin olarak “Yeşil Kitap” ile birlikte girmiştir. Bu kitapta evrensel hizmet; topluluğun tamamında, istisnasız olarak herkese makul fiyatlarla ve standart kalitede sunulan temel hizmet olarak tanımlanmıştır. Evrensel hizmet yoğunluklu olarak posta ve iletişim sektörlerinde kullanılsa da enerji, gaz, elektrik, taşımacılık gibi alanlarda da kullanımı giderek artmaktadır. Evrensel hizmetler kamu hizmetlerinin alt kümesini oluşturmaktadır ve temel hak ve hürriyetlerin korunması, vatandaşların yaşam kalitesi ve refah seviyelerinin yükseltilmesi, gelişmişlik farklarının azaltılması amacıyla, tüm vatandaşların düzenli ve sürekli olarak erişiminin sağlanması gereken hizmetlerdir (Solak, 2012, s.178-179).

Enerji, telekomünikasyon, posta ve ulaştırma gibi geniş altyapı hizmeti gerektiren yatırımlar uzun yıllar boyunca devletler tarafından doğrudan yerine getirilmiştir. Ancak ekonomik akımlar ve teknolojinin değişmesiyle birlikte bu hizmetlerin piyasa tarafından da yapılabileceği görülmüştür. Böylece bu sektörlerin bazılarında devlet özelleştirmeler yoluyla çekilmeye başlamıştır. Ancak devletin sosyal sorumlulukları, kamu hizmetleri alanına giren bu piyasalardan tamamen çekilmesine izin vermemektedir.

Evrensel hizmetin amacı, tüketicilere piyasa şartlarında ticari olarak sunulabilen kamu hizmetlerinin, ticari olarak sunulamayan bölgelerde dâhil olmak üzere tüm vatandaşlara asgari kalitede ve makul fiyatlarla sunulmasının sağlanmasıdır. Örneğin; nüfusun yoğun olduğu bölgelerde karlı bir yatırım olan telefon altyapısının, evrensel hizmet sunma yükümlülüğüyle işletmeciler tarafından kırsal bölgelere de altyapı hizmetinin götürülmesi sağlanmaktadır. Evrensel hizmette; sunulan hizmet, hizmetin sunulduğu kullanıcı grupları ve hizmetin fiyatlandırılması olmak üzere üç temel unsur bulunmaktadır (Altın, 2013, s.114-115). Ülkemizde bu konuda 2005 yılında yasal düzenleme yapılmıştır.

Kamu Hizmetinde Kamu İşletmeciliği Anlayışı

20. yüzyılın genelinde kamu sektörünün ve özel sektörün yönetim yapılarında ve sitillerinde çok fazla farklılık olmamış, özel sektörde büyük şirketler hiyerarşik ve Weber'in öngördüğü şekliyle bürokratik örgütlenmeleri oluşturmuşlardır. 1950-60'lı yıllar arasında özel sektörün etkin yönetim mekanizmaları bürokrasinin eleştirilen yönlerinden olumsuz etkilenmeye başlamıştır. Bunun sonucunda özel sektör de yeni arayışlar içine girmiş ve kamu sektörünün başarısızlık nedenlerini aramaya başlamıştır (Hughes, 1998, s.56).

Ciddi mali krizlerin arkasından; yönetim pratikleri, değerleri, rolleri ve hacmi ile ilgili anti devletçi düşünceler, bu süreçte artmaya başlamıştır. Görülen bu ideolojik ve politik saldırılar çerçevesinde kamu bürokrasisi mali sorunlarının çözümünde önemli bir araç olarak görülmeye başlanmıştır. Tasarruf ve özelleştirme politikaları ile birlikte rollerin yeniden tanımlanması, ekonomik liberalizasyon ve piyasacılık ile yeni değerlerin ve pratiklerin gündeme gelmesi, birçok ülkenin resmi politikası olmuştur (Ömürgönülşen, 1997, s.530). Bu dönemde filizlenmeye başlayan kamu işletmeciliği anlayışı bu gelişmelerden etkilenererek hantal kamu sektörüne yönelik eleştiriler üzerine kurulmuştur. Bu çabalar ABD'de 1960'ların ortasında Chicago Ekonomi Okulu ve Kamu Tercihi Okulu düşüncelerinde ön plâna çıkmıştır (Lane, 2000, s.3). Hareket daha çok siyaset teorisi ışığında gelişmiş, tartışma alanlarının odağına demokrasiyi ve eşitliği almıştır. Yönetim sisteminde bu kavramların statüleri ve fonksiyonları ile ilgilenilmiştir (Waldo, 1984, s. XVII).

1980 öncesi yönetsel reformlar, geleneksel kamu yönetimi çerçevesinde yönetimin idari yeteneğini geliştirmeyi teknik bir faaliyet olarak değerlendirmiştir. Böylece bu dönemde görülen iflaslar, ekonomik bakış açısının yanında politik ve ideolojik bir sorun olarak da görülmüştür (Ömürgönülşen, 1997, s.529). Bu dönemde birçok batılı devlet, yönetim yapılarını ve süreçlerini yeniden yapılandırmaya başlamışlardır. Bu reformlar kamu yönetiminde devrimsel değişiklik olarak nitelendirilmiş ve yüzyıla damgasını vuran Weberyana bürokrasi modelinden kamu işletmeciliğine dönük paradigma değişikliğini içermiştir (Martin, 1988, s.319).

1990'larda devletin eski sınırlarına dönmesine yönelik girişimler, bazı kamu hizmetlerinin görülmesinde önemli sorunlara yol açmıştır. Daha az kaynakla daha etkin kamu hizmeti sunma fonksiyonu oldukça güçleşmiş, bu süreçte kamu hizmetlerinin vergilerle finansmanı öngörülmüş, reformların teknik yönü, verimliliği ve etkinliği tekrar gündeme getirilmiştir. Ancak bu

sefer de bu süreç kamu işletmeciliği anlayışı tarafından tehdit edilmeye başlanmıştır (Ömürgönülşen, 1997, s.529). Bu dönemde oldukça yoğun bir uluslararası gündem, kamu yönetimi uygulama ve pratiğini etkilemiştir. Kamu yöneticileri “global köyün” daha da ötesinde nerede yaşanabileceğini sorgulamışlardır. Kamu ve özel sektörün birbirinden bağımsız olduğunun anlaşılmasından beri ve yönetim tekniklerinin kamu sektöründe rekabeti artırmasından dolayı görülen fonksiyonel değişim, kamu sektöründe yönetim fonksiyonunu etkilemiştir. Yerel ve esnek yönetim yapıları burada hâkim örgüt yapıları durumuna gelmiş, bu görüşlerin yayılması ve bilgi teknolojisinin etkisiyle ulusal sınırlar hızla yapaylaşmaya başlamıştır (Hughes, 1998, s.59).

Bu dönemde gündeme gelen devletin yeniden inşası projesi, idarenin hangi hizmetleri nasıl ve hangi açla yapması ya da yaptırması hususlarının ülke koşullarında yeniden gözden geçirilmesini önemli hale getirmiştir. Yeni kamu işletmeciliği, pek çok ülkede savunulduğu gibi, resmi bürokrasi yöneticilerini işlerini yaparken serbestleştirmeyi savunmuş, böylece onlar üzerindeki doğrudan idari kontrollerin bir kısmını azaltmayı, bunu da büyük ölçüde kamu hizmetlerinin üretilmesi ve sunulmasına daha fazla dikkat gösterilmesini teşvik etmek için piyasa güçlerini harekete geçirerek yapmayı amaçlamaktadır. Piyasa modelinin etkisi, reforma tabi tutulan sektörün dilinde oldukça açıktır. Özellikle 20. yüzyılda kamu hizmetine yönelik korumalar kaldırılmış, çalışanların sözleşmeli istihdam edilmesi uygulaması yaygınlaşmış, birim sekreterleri baş yönetici olmuşlar ve genellikle özel sektörden transfer edilmeye başlanmışlardır. Kurumlar satıcı haline gelmişler ve tercihen özel sektörle rekabet etmeye başlamışlardır. Bakanlar sözleşmeler için müzakere ederken performans standartlarına dayanmaya başlamışlardır (Ökmen-Demir, 2010, s.35-46). Bu ve benzeri gelişmeler hem kamu hizmetlerinin içeriğini hem de hizmeti sunanların niteliklerini değiştirmeye başlamıştır.

Yeni Sağ ve Kamu Yönetimi

Yeni sağ düşünce, ekonomik liberalizmden ve yeni muhafazakârlıktan aldığı görüşleri uygulamaya aktarabilmenin en kolay yolu olarak kamu yönetimlerini görmüştür. 1970’lerde ortaya çıkan yaklaşım, Thatcher’ın İngiliz Muhafazakâr Parti lideri olarak 1979 yılında iktidara gelmesi ve ABD’de ise 1980’de Reagan seçimleri kazanması ve yeni muhafazakârlık ilkelerini uygulamaya koymasıyla (Esmen, 1991, s.458) kamu yönetimlerinde etkin olmaya başlamıştır.

Her iki ülkede de öncelikli olarak müdahaleci refah devletine geri dönmek öngörülmüş, bunun da yüksek gelirlilerden yüksek vergiler alınarak ve makroekonomik yönetimin mümkün olduğunca piyasa güçlerine dayandırılarak yapılması plânlanmıştır. Kısa sürede ekonomide, düzenlemeler azaltılarak verimlilik sağlanmaya çalışılmış, sosyal hizmetler azaltılmış, zayıf kuruluşların iflasına göz yumulmuş ve istihdamda rekabet engellenmiştir (Esman, 1991, s.458). Bu süreçte öncelikli olarak kamu yönetiminin ve kamu faaliyet alanının özellikle ekonomik nitelikli olanlarından başlanarak küçültülmesi, daraltılması ve daraltılan bu alanda genelde kamu faaliyetlerinin özelde de kamu örgütlerinin kamu işletmeciliği anlayışı etrafında yapılandırılması ve işletilmesi (Aksoy, 1988, s.166-167) için çaba sarf edilmiştir.

Yeni sağ görüş, güçlü refah devletinin zayıflatılması ve rekabet gücüne sahip çoğulcu sektörlerle yer değiştirmesi gerektiğini savunmuştur. Belirli hizmetlerin kamu sektörü tarafından finansmanı sürdürülürken, bunların üretimi ve arzının piyasalara ve rekabete açılması öngörülmüştür. Bu anlayış piyasalar üzerinde odaklanılmasını ve beraberinde özelleştirme uygulamalarını gerektirmiştir. Bu durum kapsamlı bir yeniden yapılanma sürecini de gündeme getirmiştir. Bu aşamada yapılanlar şu şekilde özetlenebilir:

- Kamu ve idare hukukunun ötelenmesiyle özel hukukun güçlenmesi sağlanmaktadır. Sonuçta kamu yönetimi ticarileşmekte ve özel sektör esaslarına göre çalışmaya başlamaktadır. Devletin özel sektör karşısındaki ayrıcalıklı konumunun son bulmasına çalışılmaktadır.
- Kamu kuruluşları özerkleştirilerek, her kurumun görev alanı açısından piyasa unsurları ve kuralları ile bütünleştirilmesine çalışılmaktadır. Bunun sonucunda kamu kesiminin bütünlükten ve büyüklükten gelen avantajları en aza indirilmeye çalışılmaktadır.
- Plânlama ve sosyo ekonomik yapı, bütün olarak değil, projecilik ilkesi gereği parçacı olarak algılanmakta, kamu personeli sisteminde memurluk, daimî işçilik yerine sözleşme sistemi yerleştirilmeye çalışılmaktadır. Bunun sonucu kariyer sistemine son verilerek kamu kesiminde esnek istihdam ilkelerinin geçerli kılınmasına çalışılmaktadır.

- Bakanlık tipi örgütlenme yerine kurul tipi örgütlenmeye geçilerek yasama organının etkinliğinin azaltılmasına ve piyasa mekanizmasına öncelik verilmesine çalışılmaktadır. Bunun yanında hem merkezi hem de yerel düzeyde yönetişimin egemen kılınması ve merkezîyetçiliğin terk edilip yerellik ilkesine geri dönülmesi istenmektedir (Güler, 2000, s.7).
- Devletin, kamu yönetiminin, kamu faaliyet alanının özellikle ekonomik içerikli olanlarından başlayarak küçültülmesi, daraltılması ve daraltılan bu alanda kamu faaliyetinin ve örgütlerinin özel işletmecilik anlayışı çerçevesinde yeniden yapılandırılması ya da doğrudan özel girişim katkılarıyla işletilmesi (Aksoy, 1988, s.10-11) söz konusu olmaktadır.

Bu görüşlerin yanında yeni sağ düşüncenin teorisyenleri, devletin özelleşmiş kuruluşlarla yeniden yapılanacağını ve piyasaya yardımlarının çok daha etkin olacağını, kamu kuruluşlarının piyasanın rekabetine her zaman açık olacağını ve bu durumun zayıf kamu kuruluşlarını mümkün olduğunca iyi özel kuruluşlar gibi faaliyette bulunmaya zorlayacağını belirtmektedirler (Heeks, 2001, s.11). Bu şekilde devletin özel sektör karşısında nasıl organize olacağı ve piyasayı nasıl kontrol edeceği hususları açıklığa kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Bu açıdan soruna yaklaşıldığında yeni sağın, kendine göre rasyonel bir kamu yönetiminin, kamu faaliyet alanının ve kamu hizmeti tanımının öğelerini ortaya koymaya çalıştığı görülmektedir. Bir taraftan verimsiz çalışacağı önceden belli olan kamu sektörünün faaliyet alanı küçültülerek kaynak israfı önlenirken, diğer taraftan da işletmecilik anlayışına göre örgütlenen ya da bu anlayışı temsil eden özel sektör devreye sokulmaktadır (Aksoy, 1988, s.11).

Böylece özel sektörde hizmetlerin yerine getirilmesi sonucu kaynaklar daha verimli kullanılmaktadır. Yeni sağ politikalarda, farklı anlayış ve uygulamalar olsa da temel vurgu, piyasanın koşulsuz egemenliği, devletin küçültülmesi, özelleştirme ve yeniden düzenlemedir. “Daha az devlet, daha çok piyasa” anlayışının hâkim olduğu bu dönemde piyasaya olan güven tamdır. Bu anlayışa göre piyasa, ekonomik ve siyasal özgürlüklerin temelidir. Etkinlik ve verimlilik ancak piyasada sağlanabilir (Al, 2002, s.92).

Bu şekilde yeni sağ düşüncede ekonomik faaliyet özgürlüğü temel özgürlük alanı olarak gündeme gelmekte, rekabete dayalı piyasa ekonomisi ise bireysel ekonomik özgürlüğün gelişmesi için gerekli bir ön koşul olarak vurgulanmakta, devlet-kamu girişimi alanının fonksiyonel özelliği nedeniyle ve kaynakların verimsiz kullanılmasına ve israfa neden olmasından dolayı bu alanın küçültülmesi önerilmektedir (Aksoy, 1988, s.8). Ancak yeni sağa göre ekonomik sıkıntıların temelinde, kamu sektörünün büyüklüğü ve politikacılarla yöneticilerin, seçmenleri memnun etmek amacıyla kamu sektörünü genişletmek istemeleri yatmaktadır. Bu nedenle kamu sektörünü küçültmek, yararları kabul edilse dahi, oldukça güç gerçekleşmektedir. Bu durumda ise yapılabilecek en rasyonel çalışma, yeni kamu yönetimi mekanizmalarını devreye sokmak olacaktır (Heeks, 2001, s.12). Bu süreçte yeni sağcı yöneticiler, klâsik politikacıların “bir şeyler yapılacak” şeklindeki bakış açılarının ötesinde “bir şeyler yapılmalı” şeklinde tavır sergileyerek, sorunların çözümü için yoğun çaba sarf etmektedirler.

Thatcherizm, Reaganizm ve Özalizm

Yeni sağ son yıllarda kamu yönetimini özel sektör modelleri ile etkilemeye çalışmaktadır. Bu süreçte özelleştirme, özel sektörleştirme ve yerelleştirme uygulamaları, bu modelin oluşum sürecinde kullanılan temel araçlar olarak dikkat çekmektedirler (Güler, 2000, s.78). Bu uygulamaların kamu yönetimi alanında somut olarak görülmeye başlanması, ABD’de Reaganizm ve Avrupa’da ise Thatcherizm ile olmuştur. Birinci Dünya Savaşı öncesindeki devlete geri dönmeyi savunan ancak bir türlü kendini kanıtlayamayan yeni sağ teori, 1980’lerdeki yükselişini, Reagan ve Thatcher’ın ülkelerinde başlattıkları reformlara borçludur (Drucker, 1995, s.271). 1979 yılında Thatcher hükümetinin kurulmasıyla, İngiltere’de eğitim, sağlık, su, elektrik, gaz, adalet sistemi, sivil hizmetlerin kamu sektörü tarafından üretilmesi ve sunulması gibi konularda uzlaşma sağlanmıştır. Thatcher, karma ekonomik sistemi İngiltere’nin sorunlarının temel sorumlusu olarak görmüş ve kamu yönetiminin rasyonelliğini kaybettiğini ileri sürmüştür. Kamu hizmetlerini ise ülkenin politik ve ekonomik gücü üzerinde yük olarak görmüştür (Ersöz, 2000, s.151). ABD’de de Reagan benzer düşüncelerle iktidara gelmiş ve bunları uygulama imkânı bulmuştur. Aslında bu gelişmelerin başlangıcı, 1970’lerin ortalarından itibaren sosyal demokrasinin serbest pazar felsefesiyle tehdit edilmeye başlaması kabul edilebilir. Özellikle Thatcherizmin ve Reaganizmin yükselişi bu tarihlere rastlamaktadır. 1980’lerin ortalarından itibaren sosyal

demokrat rejimler geçmişle olan bağlarını kesmişler ve refah devletine destek olmaya başlamışlardır. Giddens bunları “klâsik sosyal demokrasiler” olarak nitelemiş ve bunların bazı kilit unsurlarının; güçlü devlet, sosyal hayat, ekonomi ve sivil toplum üzerinde devlet hâkimiyeti, kolektivizm, piyasanın sınırlı rolü, karma ya da sosyal ekonomi, tam istihdam ve güçlü sosyal ve siyasal eşitlik (Jenssen, 2002, s.295) gibi özelliklerden oluştuğunu belirtmiştir. Tüm dünyada 1980’li yıllara damgalarını vurmuş olan iki politikacı, Thatcher ve Reagan, bu unsurlardan etkilenmişler ve bunların birçok yönetsel krizde ve çıkmazda reçete olarak görülmelerini sağlamışlardır (Şaylan, 1994, s.130). Bundan dolayı bu akım, yeniden yapılanmanın siyasal süreci olarak görülmüştür. Dünya genelinde uygulanan bu politikaların; toplumsal bölüşüm düzeninin köklü bir biçimde değişmesi, devletin ekonomiye müdahalesinin radikal bir biçimde değişmesi, ekonomik süreçlerin ve küreselleşmesinin hız kazanması şeklinde üç temel özelliğinden bahsedilmektedir.

Aslında Reaganizm-Thatcherizm gösterdikleri büyük etkinliği önemli ölçüde teknolojik devrime borçludurlar. Özellikle bilişim ve iletişim alanlarında odaklaşan teknolojik devrim, emeğin meslek ve siyasal örgütlerinde güç erozyonuna neden olmuştur (Şaylan, 1995, s.12). Bu durum ise devletin küçültülmesini zorunlu kılmıştır. İlk olarak devletin düzenleyici yetkilerinin daraltılması yoluna gidilmiş, bu şekilde piyasa üzerindeki baskının azalmasıyla ekonomik verimsizliğin engelleneceği öngörülmüştür. Daha sonra bazı hizmet alanları özelleştirilmiş, böylece piyasa ekonomisi güçlendirilerek ekonomide verimlilik ve etkinlik düzeyinin artırılması amaçlanmıştır. Kamu kesiminin örgüt, yöntem ve davranışının özel sektör modeline benzetilmesi, örgütlenmede amaçların açıkça belirlenmesi, hiyerarşik denetim yapısının kurulması, görevlerin alt birimler arasında optimal şekilde dağıtılması, alt birimlerin, performanstan sorumlu tutan ve hedeflerden sapmaları düzelten bir yönetim biçimi şeklinde örgütlenmesi önerilmiştir.

Ayrıca yönetsel davranışın değişimi için yönetici değerlerin özel sektör yöneticisinininkine benzetilmesi istenmiştir. Bunun yanında üst kademe yöneticilerini belli bir pozisyona bağlılığının kırılması ve pozisyonun bir imtiyaz olmaktan çıkarılması ve buna karşılık üst kademe yöneticilerinin siyasal yöneticiye bağlanmalarının sağlanması gerekli görülmüştür (Sezer, 1992, s.21-22). Ancak bu şekilde devlete karşı çıkma akımı da popülaritesini sürdürmemiş ve 1990’dan sonra gücünü oldukça yitirmiştir. Bu dönemde piyasa dogması ve sivil toplum sınırları daha açık görülmeye başlanmıştır. Her

derde deva aşırı liberalizmin artık açıkça pek dile getirilmediği ve sosyal devlete dönüş anlamında olmasa bile devletin yeniden saygınlığa kavuştuğu gözlemlenmiştir (Örnek, 1998, s.41).

İngiltere’de 1990’da Margaret Thatcher’in iktidardan düşmesinden sonra Başbakan olan John Major, bu düşünceler paralelinde kendisinden hoşnut bir toplum oluşturmak kaygısını dile getirmiştir. ABD’de ise başkan olan Bill Clinton 1992’de “devleti yeniden yapılandırmak” programını gündeme getirmiştir (Örnek, 1998, s.41). Fransa’da 1993’te iktidara gelen yeni hükümet, Cumhuriyetçi devleti sağlamlaştırılmayı ilk amaç olarak saptamış, bundan dolayı ülkede devletin gerçek bir geri dönüşüne tanık olunmuştur. Ancak bu gelişmeleri Reaganizm- Thatcherizm’den bir kopuş olarak algılamamak gerekir. Bu çabalar yaşanan olumsuzluklar karşısında en doğruyu bulma girişimleri olarak değerlendirilmelidir.

Yeni sağ politikaların kamu hizmeti anlayışını İngiltere’de Thatcherizm ile ABD’de ise Reaganizm ile doğrudan etkilediği bu süreç Türkiye’de de karşılık bulmuştur. Ülkede 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra yapılan ilk genel seçimlerde (6 Kasım 1983) Turgut Özal liderliğinde yeni kurulan Anavatan Partisi açık farkla tek başına iktidara geldi ve 1991 yılına kadar iktidarı kimse ile paylaşmadan görevde kaldı. Hem İstanbul hem de Anadolu sermayesinin desteğini alan hareketin lideri Özal (Ataman, 2009, s.587), önemli değişimlere imza attı ve Türkiye’de uyguladığı yeni sağ politikalarla Özalizm adı verilen yeni bir süreci başlattı.

Esasında bu sürecin temelleri daha önce atılmıştı. 14 Ekim 1979 ara seçimlerini kazanan Demirel hükümeti, Turgut Özal’ın sorumluluğu altında 24 Ocak 1980’de ekonomiyi piyasa ekonomisine dönüştürecek 24 Ocak Kararlarını aldı. 24 Ocak’ta alınan kararlar o güne kadar mevcut olan devletçi politikaları kökünden sarsarak Türkiye’de liberal ekonomi dönemini başlatmış oldu. İhracata yönelik ekonomi politikası başlatıldı ve ekonomi büyük ölçüde liberalleşti, fakat bazı koruma politikaları da devam etti (Haydaroğlu-Tatlısu, 2016, s.33).

Turgut Özal tarafından hazırlanan “24 Ocak 1980 Kararlarıyla liberal ekonomiye geçiş yapan Türkiye’de, 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ve sonrasında askeri rejim döneminin ardından, sivil yönetime geçişle birlikte 1983’te iktidara gelen Anavatan Partisi Özal’ın liderliğinde birçok alanda önemli bir dönüşüm sürecinin başlatıcısı olmuştur. Bu çerçevede, Özal, batılı ülkelerdeki gelişmelere kayıtsız kalmayarak tamamen liberalizmi benimseyen bir

tutum sergilemese de, “Yeni Sağ” politikaların “Özalizm” adıyla Türkiye’deki uygulayıcısı olmuştur (Şener-Çolak, 2015, s.393).

Özal’ın 1980’lerde iktidara gelmesiyle birlikte Yeni Sağ Devlet kavramının desteklediği özellikler, ülkemizde de uygulanmaya başlanmıştır. Özal’ın da iktidarda olduğu 1980’li yıllar, tüm dünyada yeni sağ anlayışının egemen olmaya başladığı bir dönem olmuş ve Özal da bu süreçten etkilenmek ile beraber bizzat bu yeni dönemin politik öznesi haline gelmiştir. Thatcher’in, ben “Özal politikalarının sonuna kadar savunucusuyum” demesi, Özal’ın karizmatik ve pragmatist kimliğine vurgu yapmak dışında onun liberal ve muhafazakâr siyaset anlayışının dış dünyada da takdir gördüğünü göstermesi açısından önemli bir açıklama olarak değerlendirilmektedir (Haydaroğlu-Tatlisu, 2016, s.33).

Yeni sağ anlayışından etkilenen Özal; kamunun küçültülmesi ve işletmeselleşmesi, yönetim, âdem-i merkezîyet ve yerelleşme konularındaki talepleri dillendirmesi bağlamında statükonun açık hedefi olmayı göze almıştır. Bu çerçevede Özal ve partisi ANAP, Türk siyasal hayatında neo-liberalizm ve neo-muhafazakârlık sentezinin Özalizm şekliyle Türkiye’deki mimarı olmuştur (Şener-Çolak, 2015, s.395). Özalizm, yeni-liberal ve yeni muhafazakâr unsurları birleştiren yeni sağ politikaların Türkiye’deki uygulamasını ifade etmektedir ve Reaganizm ve Thatcherizm diye başkan isimleri ile anılan, reel yeni liberalizmin politikaları ve uygulamalarını anlatan görüşlerin Türkiye’deki ifadesidir (Uzun, 2008, s.66). Özal bu anlayışla, liberalizasyon politikaları doğrultusunda devletin ekonomide düzenleyici bir aktör olmaktan çok yol gösterici olması, devlet yerine bireyin müteşebbis olması gerektiğini savunmuştur. Bu düşüncelerini sağlık, eğitim, sosyal hizmetler ve sosyal sigorta alanlarında uyguladığı özelleştirme politikalarıyla hayata geçirmeye çalışmıştır (Haydaroğlu-Tatlisu, 2016, s.39).

1983 seçimlerinde askerinde beklemediği bir biçimde iktidara gelen Anavatan Partisi, kendisini demokratik sürecin uygulayıcısı, temsilcisi saymaktadır. Partinin temel ideolojisi-Özalizmin politik alandaki adı, ideolojik görünmemeye özen gösteren, faydacı, modernleşmeden yana Kemalist vurgularla değil, ancak geleneksel değerlere saygılı, serbest piyasaya bağlı bir bürokrasiye yaslanarak muhafazakâr kitleleri merkezci bir anlayış etrafında sistemle bütünleştirmiştir (Uzun, 2008, s.67). Özalizm, serbest piyasa ekonomisine dayalı bir sisteminin geliştirilebilmesi için, gerekli düzeni sağlamak adına, devletin disipline edici aygıtlarını stratejik olarak kullanma fikrini

içerdiği ölçüde, ne klasik liberal ne de tipik muhafazakâr ideoloji şeklinde tanımlanabilir. Yeni-liberalizm ile yeni muhafazakârlığın bir karışımı, Özalizm için daha doğru bir tanımlama olur (Uzun, 2008, s.66).

Esasında Özal'ın siyaset felsefesi, anti-devletçi (birey merkezli) ve liberal-muhafazakâr bir anlayışa dayanıyordu. Bu anlamda Özal, Türk modernleşmesinde özellikle devletin faaliyet alanını daraltmış, gelişmenin itici gücü olmaktan çıkarmaya çalışmış ve aynı zamanda bu değişme ve gelişmenin merkezine bireyi koymaya çalışmıştır. Bu amaçla sık sık devletin küçültülerek yerini özel sektöre bırakmasını, siyaseti de bazı seçkinci kesimlerin (Kemalist bürokratlar-sol aydınlar) tekelinde olan bir meslek olarak değil, millete hizmet etmek amacıyla siyasete atılan herkesin bir hakkı olarak görmüştür. Özal, bu yeni siyaset anlayışıyla; Kemalizm'in modernleşme hedefini "çağ atlamak" sloganıyla devralırken, bir tarafta liberalizmin rekabetçi bireyi ve girişimcilik ruhunu, diğer taraftan muhafazakârlığın dini ve geleneksel değerlerini ön plana çıkartmaya çalışmıştır. Bu anlayış Özal'ın yeni kamu yönetimi çizgisine de ilham ve güç vermiştir. Özal işe öncelikle o dönemde uluslararası mali kuruluşlar ve ondan öte küresel kapitalist sistemin yapısal dönüşüm süreci tarafından zorlanan ekonomik reform programlarını uygulamaya başlamış ardından da bu ekonomik reform programını uygulayabilmek için (Şener-Çolak, 2015, s.405-408) kamu yönetiminin dönüştürülmesi gerektiğine inanmıştır. Türkiye'de bu dönemde yeni kamu yönetimi reformlarının temelleri atılmaya başlanmıştır.

Özelleştirme

Kamu hizmeti anlayışında değişim doğrultusunda yeni kamu yönetimi düşüncesinin somut uygulamaları arasında özelleştirmenin ayrı bir yeri ve önemi vardır. Özelleştirme en kısa haliyle devlet müdahalelerini ticari faaliyetlerden tümüyle çekerek, devlet mülkiyetindeki varlıkları özel sektöre satmak anlamına gelir (Butler, 2015, s.1-2). Ülkelerin siyasal sistemleri ile ilgili olarak ekonomik alanda, bu yüzyılın başında, yaygın bir şekilde başvurulan devletleştirme uygulamaları, 1980'li yıllara gelindiğinde yerini bu şekilde özelleştirme akımına terk etmiştir. Bu süreç son yıllarda kamuoyu tarafından benimsenen ve kamunun küçültülmesi anlamında kullanılan bir boyut kazanmış (Aykaç, 1999, s.2) ve bu doğrultuda da yaygınlaşmıştır.

Genel olarak özelleştirme terimi sosyal faaliyetlerde hükümetin etkinliğinin azalmasını, özelde ise mal ve hizmetlerin mülkiyetinin kamu sektöründen özel sektöre transferini ifade etmektedir (Denkhaus-Schneider, 1997,

s.70). Bu tanım biraz daha açıldığında, özelleştirme geniş anlamda özellikle ekonomik etkinlikleri bakımından küçültülmüş bir devletin; serbest piyasa ekonomisi uygulamasının önündeki tüm engellerin kaldırıldığı bir ekonomik ve toplumsal düzen yaratmaya yönelik karar, eylem ve işlemlerin tümünü içermektedir. Dar anlamda özelleştirme ise sermayesinin kısmen ya da tamamen devlete ait olduğu girişimlerle, devlete ait payların kısmen ya da tamamen özel kişi veya kurullara satılması (Moussions-Legge, 1991, s.42) anlamına gelmektedir.

Bu anlamlarıyla özelleştirme, herhangi bir faaliyetin üretiminde ve finansmanında özel sektörün rolünün oransal olarak arttığı bir süreç olarak görülebilir. Bu süreç mülkiyet transferini içerebileceği gibi içermeyebilir de ve serbestleştirme, hizmet ihalesi, kullanıcı payları, kurumsal varlıkların satışı gibi tüm benzer faaliyetleri kapsar. Son yıllarda tüm dünyada görüldüğü gibi özel sektörün, hizmetlerin üretiminde ve finansmanında rolünü artırması, bürokrasinin gerilemesi anlamına gelmektedir. Bürokrasinin bu süreçte yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Özel sektör bürokrasisine göre çok daha yetersiz olması ve kamu tercihi sonuçlarına göre ussal kamu yöneticisinin bile uygun çıktı sağlamada başarısız olması (Farmer, 1995, s.202) bu durumu zorunlu kılmaktadır.

Özelleştirmenin ortaya çıkışında, devletin büyümesinin temel neden olması ve bu karşı hareketin günümüzde olumlu bir alternatif bulma amacına yönelik en ciddi çabaları temsil etmesi de bu durumu onaylamaktadır. Özelleştirme genel olarak toplu mal ve hizmetlerin tahsisini içeren kurumsal düzenlemeleri betimleyen bir yöntem olarak görülmektedir. Bu tür mal ve hizmetlerin üretimi ve dağıtımı, kapsamlı faaliyetleri gerektirmektedir. Karma ekonomilerde yönetimler, geleneksel olarak mal ve hizmetlerin sağlanması için sorumluluk taşımaktalar ve taahhütlerde bulunmaktadırlar. Dolayısıyla bu süreç sadece klâsik kamu faaliyetlerini içermemekte, aynı zamanda kaynak tahsis sürecinin yerleşmesini, gönüllü katılımı, küçülmeyi ve herkesin genel çıkarlarla bütünleşmelerini gerektirmektedir (Moussions-Legge, 1991, s.42).

Görüldüğü gibi her ne kadar kendi içinde bir kavramsal tutarsızlık taşımasına rağmen, özelleştirme günümüzde belirleyici bir ideolojik öge olarak yeniden yapılanmanın ana eksenlerinden biri konumuna gelmiştir. Özelleştirmenin amacı, politik müdahalelerle zarar eden ve bu yüzden topluma haksız ve rasyonel olmayan bir yük haline gelen kuruluşlardan kurtulmaktır.

Yani kavramın tutarlılığı açısından kâr eden, verimli çalışan ve vergi mükellefine yük olmayan kamu kuruluşlarının özelleştirilmesine gerek yoktur. Ama zarar eden, vergi mükellefine haksız yük yükleyen kamu kuruluşlarını özelleştirmek de mümkün görülmemektedir (Şaylan, 1994, s.134). Özelleştirme arenasında ilk adımlar ulusal devletlerden çok yerel yönetimlerce atılmıştır. 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başında mali baskılar ve vergi toplanmasına karşı çıkmalar üzerine, bu süreçte özelleştirme tekniklerinden yararlanılması gerektiği gündeme gelmiştir. Bugün hâlâ dünya genelinde birçok yerel yönetim biriminde özelleştirmeden yüksek oranlarda yararlanılmaktadır (Borah, 1999, s.3).

Günümüzde tüm dünyada yaşanan ekonomik krizler, yönetimleri tüm alanlarda tasarrufa yöneltmiştir. Borçların artışı, enflasyonun yükselişi ve hükümet harcamaları kontrol altına alınmak istenmiş, bütçelerde tasarruflar, kurum sayılarında azalma, büyümeyi dondurma ve bazı hizmetlerde azalma yapma yöntemleri çözüm olarak görülmüştür (Moussions-Legge, 1991, s.374). Dünya genelinde özelleştirme uygulamaları 1979 yılında öncelikle İngiltere'den başlamış ve dünyanın diğer ülkelerine buradan yayılmıştır. Bu süreçte sosyalist ülkelerin bazılarının dahi özelleştirmeye devlet politikası olarak sarıldıkları görülmüştür. ABD'de ise özelleştirme, devlet hizmetlerinin özel kişilere devri yoluyla hizmet sektöründe görülmeye başlamıştır. Ülkede bu konuda o kadar hızlı hareket edilmiştir ki, polis hizmetinden hapishanelerin hatta mezarlıkların işletilmesine kadar birçok devlet hizmeti özelleştirme kapsamına alınmıştır (Öztürk, 1993, s.55). İngiltere'de Thatcher hükümetinin 1979'da iktidara gelmesi ile birlikte yoğun özelleştirme tartışmaları başlamıştır (Hughes, 1998, s.115). Bu dönemde özelleştirme Thatcher'ın popülist politikalarında yer almıştır. Devlete yeni fonksiyonlar yüklenmiş, birçok kamu kuruluşu ve özel sektör alıcılarının olduğu alanlar dahi özelleştirilmiştir. Telekomünikasyon, havaalanı, kamu konutları, oteller ve otobüs taşımacılığı hizmetlerinde oldukça başarılı olunmuştur (Caiden, 1991, s.369). Ülkede kamu girişimlerinin satılmaya başlanmasıyla tartışmalar burası ile sınırlı kalmamış, özelleştirmeyi olumlu gören diğer ülkelere de taşınmıştır. Özelleştirme başta gelişmiş ülkeler açısından çok popüler olurken zamanla gelişmekte olan ülkelerde de ilgi görmüştür. 1992'ye gelindiğinde 2000'ni gelişmekte olan ülkelerde olmak üzere 7000 girişim dünya çapında özelleştirilmişti. Dünya genelinde Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası çeşitli yardımlar yaparak bu süreci desteklemişlerdir (Hughes, 1998, s.115).

Yukarıda da belirttiğimiz gibi özelleştirme ilk defa 1979 yılında İngiltere’de Margaret Thatcher liderliğindeki Muhafazakâr Parti’nin seçim bildirgesinde yer almıştır. 1970’li yıllardaki Şili’deki başarısız uygulamalar kapsam dışı tutulduğunda ilk özelleştirme uygulamaları da İngiltere’de Muhafazakâr Parti döneminde gerçekleşmiştir. Daha sonra Kasım 1980’de ABD başkanlık seçimlerinin Ronald Reagan tarafından kazanılması ile uygulama dünyaya ihraç edilir hale gelmiştir (Öztürk, 2014, s.4). Özelleştirme, ABD’de en belirgin biçimiyle genel ve yerel düzeyde revaç bulmuştur. Bütçe fonlarının azalması ve artan vergilere karşı gelişen hoşnutsuzlukla karşılaşan politikacılar, kamu altyapı yatırımları ve hizmetlerinin özel kesimce gerçekleştirilmesi için zorlanmıştır. Federal düzeyde özelleştirme, Başkan Reagan’ın kurduğu Federal Mülkiyeti İnceleme Teşkilatı ile 1982 Şubat’ında başlamıştır. ABD’de kamu hizmetlerinin önemli bir bölümü özelleştirilmiştir (Karagöz, 2009, s.1). Bu süreçte yapılan özelleştirmeler, yasa koyucuya hizmetleri yerine getirilmesini sürdürme olanağı da sağlamıştır (Butler, 2015, s.1-2).

Özellikle kamu kuruluşları açısından böylesine önemli olan özelleştirme, literatürde oldukça farklı türlerde incelenmektedir. Ülkeden ülkeye değişen özelleştirme yöntemleri genel olarak; özel sektörün önündeki kamusal engelleri kaldıran yasal ve kurumsal serbestleştirme, blok satış, halka arz, kiralama, yönetim devri, imtiyaz gibi (Bozkurt-Ergun-Sezen, 1998, s.194) uygulamalar şeklinde görülmektedir. Şimdi bu türleri inceleyelim:

- **Açık özelleştirme:** Ulusal endüstrilerin özel sektöre bırakılması ve eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler gibi kamu arzının yoğun olduğu alanlardan çekilmesi anlamına gelmektedir.
- **Hizmet finansmanının özelleştirilmesi:** Hizmetlerin kamu sektörü tarafından verilmeye devam edilmesi ancak vergi ile finansmanın yerini kullanıcı katkılarının alması anlamına gelmektedir.
- **Hizmet üretiminin özelleştirilmesi:** Hizmetlerin kamu sektörü tarafından finanse edilmesi ancak özel sektör tarafından üretilmesi demektir.
- **Serbestleştirme:** Ulusal endüstrinin tekel güçlerinin azaltılması ya da ortadan kaldırılması ve özel sektöre yönelik sınırlamaların azaltılması demektir.
- **Maddesel özelleştirme:** Kamu sektöründen özel sektöre mülkiyet transferi anlamına gelmektedir (Denkhaus-Schneider, 1997, s.71). Bu süreçte kamu hizmetlerinin özelleştirilmesinin sonucu

kamu hizmetlerini satın alamayacak düşük gelirli kimselerin ayrıca desteklenmesi gerektiği de ortaya çıkmıştır. Fakat işsizlik ve yoksulluk gibi toplumsal sorunların çözümünde sosyal nitelikli kamu hizmetlerinin kullanılması yerine, yardımların bireysel düzeyde yapılmasını içeren politikalar üretilmesi tercih edilmiştir (Göküş, 2010, s.213-215).

- **İmtiyazcılık:** Belirli mal ve hizmetlerin üretimi ve sunumunda özel şirketlere lisans verilerek hizmetlerin gördürülmesi demektir. Burada önemli olan mali sorumluluğun da kamu sektöründen özel sektöre transfer edilmesidir.
- **Sözleşmecilik:** Daha önce kamu kuruluşlarının ürettiği mal ve hizmetler artık sözleşme ve teklif sistemi ile özel sektör kuruluşlarına gördürülmektedir. Bu şekilde kamunun üretim derinliği yani dikey bütünlük azalmaktadır (Göküş, 2010, s.72). Sözleşmecilik yeni program reformları arasında önemli bir yere sahiptir. Bu şekilde kamusal standartların yerine getirilmesi ve sorumluluğun taşınması için çaba sarf edilmektedir (Romzek- Johnston, 2001, s.173). Bu sistemde hükümetler mal ve hizmetlerin özel sektör kuruluşları ile gönüllü kuruluşlarca dağıtımının finansmanını sağlamaktadırlar. Bu yöntem günümüzde daha çok yerel yönetimlerce tercih edilmektedir (Moussions-Legge, 1991, s.42).
- **Dolaylı özelleştirme:** Bu yöntemde kamu gücünün hâkim olduğu sektörlerde rekabet ortamı oluşturularak, bu kuruluşların örgütsel ve hukuksal yapılarının değiştirilmesi suretiyle tekel pozisyonlarına son verilmesi ve piyasa hâkimiyetinin kurulması söz konusudur (Denkhaus-Schneider, 1997, s.72). Burada doğal tekelin özelleştirilmesi sektöre göre değişebileceği gibi, ülke şartlarına göre de değişebilir. Gelişmiş ve piyasa ekonomisinin bütün kurum ve kurallarıyla yerleştiği bir ekonomi ile gelişmekte olan ve piyasa ekonomisinin yeni yerleşmekte olduğu bir ekonomide özelleştirme uygulamaları farklı açılardan değerlendirilir (Solak, 2012, s.179-182).
- **Mali resmi özelleştirme:** Kamu sektörünün mali fonksiyonları özelleştirilir.

- **Hukuki resmi özelleştirme:** Bu yöntemde ise kamu kuruluşu kamu hukukundan özel hukuka kaymakta yani anonim şirket haline gelirken, kamu mülkiyeti de korunmaktadır (Denkhaus-Schneider, 1997, s.72). Burada denge gözetilmeli, kamu mülkiyeti sorumlulukları göz ardı edilmemelidir.

Serbestleştirme (Deregulasyon)

Yeni sağ düşüncenin kamu sektörü reformlarında maliyetlerin en aza indirilmesi sürecine katkıda bulunan en önemli araçlarından bir tanesi de serbestleştirmedir. Kamu gücünün ekonomik yaşam başta olmak üzere çeşitli sektörlerdeki hukuksal düzenleme ve denetleme yetkilerinin sınırlandırılması, kamu kurumlarının ayrıcalıklarının kaldırılması, kamu tekellerine son verilip özel kesim rekabetine açılması gibi çeşitli uygulamaları kapsayan ve 1970'li yılların ortalarında başlayarak gelişen bu uygulama, kamu sektörünün tek yanlı ve emredici düzenlemelerinin yerini piyasa kurallarına bırakmasını öngörmektedir (Bozkurt-Ergun-Sezen, 1998, s.218).

Serbestleştirme, genel olarak devletin sektörler üzerindeki hukuki düzenleme ve kısıtlama, dolayısıyla kontrol etme yetkisinin kısıtlanmasını, bazı alanlarda da kaldırılmasını içermektedir. Ayrıca kamu tekellerinin tekel olma niteliğinin kaldırılarak, alana devlet yanında, özel sektörün de serbestçe girebilmesine imkân verilmesini ve böylece rekabet ortamının oluşmasına katkıda bulunulmasını da kapsamaktadır. Ancak tekel niteliğinin kaldırılması, kuruluşun faaliyetlerine son verilmesi anlamına gelmemekte, uygulamada sadece onun üzerindeki önceden tesis edilmiş hukuki koruma kaldırılmaktadır (Aksoy, 1988, s.168). Fiyat ve ücret kontrolleri, faiz oranının ve döviz kurunun kontrolü, kira kontrolleri, piyasaya girişlerin engellenmesi ve sınırlandırılması, devlet tekelleri, imtiyaz hakkı, kotalar, tarifeler, çeşitli teşvikler ve destekler (Al, 2002, s.121) serbestleştirme uygulamalarının görüldüğü diğer alanlardır. Bu uygulamalardan da anlaşılacağı gibi serbestleştirme, devletin sektörler üzerindeki hukuki düzenleme, kısıtlama ve kontrol etme yetkilerini kısıtlanması veya tamamen kaldırılmasıdır.

Bu şekilde devlet bazı faaliyetlerinden fiyat veya ücret denetiminden vazgeçmekte, sübvansiyonları kaldırmakta ve kamu tekellerinin tekel olma niteliğine son vermektedir (Al, 2002, s.121). Ancak serbestleştirmenin tümüyle kuralsızlaştırma anlamına gelmediği, yeni düzenleme biçimleri ve kaynakları ortaya çıkardığı da kabul edilmektedir. Kaldı ki piyasa ekonomisine geçiş, rekabetin korunması gibi yeni düzenlemeler gerektirmektedir. Diğer taraftan,

devletin tek yanlı düzenlemelerinin yerini çeşitli sektörlerin kendi iç düzenlemeleri ve Avrupa Birliği gibi devletler üstü kurumların düzenlemeleri de almaya başlamıştır (Bozkurt-Ergun-Sezen, 1998, s.218).

Serbestleştirme politikalarının temel nedeni kamu hizmetlerinde etkinliği ve verimliliği sağlamaktır. Daha önce devlet faaliyetleri arasında yer alan fonksiyonların, özel sektör rekabetine açılarak performansın artırılması hedeflenmektedir (Al, 2002, s.122). Bu şekilde devletin tek yanlı otoriter düzenlemelerinin yerini, yumuşak, katılımcı, teşvik edici yöntemlerin alması söz konusu olabilmektedir. Ayrıca serbestleştirme, kur fazlalığından kaynaklanan bozukluklara bir çözüm olarak da görülmektedir. Enflasyonun paranın fonksiyonlarını yerine getirmesini engellemesi gibi, kural çokluğunun da benzer sonuçlara neden olduğu kabul edilmektedir (Bozkurt-Ergun-Sezen, 1998, s.218). Serbestleştirme sonucunda kamu yönetiminde; ademi merkezîyetçilik ve yetki devri ile görev ve yetkilerin kurumsal otonomi ve yönetsel bağımsızlık şeklinde dağıtılması, performans aracılığıyla etkinliğin ve verimliliğin değerlendirilmesi, yönetim sürecinde kullanıcıların da yer almasıyla, karar verme mekanizmalarında kullanıcıların etkinliklerinin artırılması, üreticilerle hizmet sağlayıcılar arasında ayırımın yapılması ve bunun sonucunda hizmetlerin sözleşme aracılığı ile gördürülebilmesi, kamu kuruluşlarında şirketleşme sürecinin başlatılması, özel ve kamu kuruluşları arasında rekabet sağlanması, kamu-özel işbirliğine gidilmesi ve geleneksel kamu-özel sınırlarının kaldırılması (Lane, 2000, s.9) gibi gelişmeler görülebilecektir.

Serbestleştirme, yönetimin gücünün merkezleşmesi yerine rekabetin artırılmasını da gerektirmektedir. Bunun için yönetim sisteminden, mali imkânlarını kendi oluşturabilen ve kullanabilen kuruluşların sistemine geçilmesi gerekmektedir (Salamon, 1992, s.82). Bu süreçte ekonominin belli alanlarında serbestleşmeye gidilmesi, ardından da kamu kuruluşlarının bu alanlarda özel sektör şirketleri gibi çalışarak, hizmetleri özel girişimcilere gördürmeleri gerekmektedir (Lane, 2000, s.3). OECD raporlarında şirketleşme ve serbestleşme yöntemlerinin toplumun sosyal hedeflerine ulaşmasında olumlu etkileri (Halligan, 1997, s.23) olduğu belirtilmektedir. Bu şekilde kamu yönetiminde ve özel sektörde önemli verimlilik artışları da yaşanmaktadır.

Sonuç

Son yıllarda dünya genelinde yaşanan ekonomik ve siyasal gelişmeler kamu sektörünü gündemde çok tartışılan konular arasında ön sıralara getirmiştir.

1970'lerin ekonomik krizi; hükümetlerin sosyal ve ekonomik yaşamdaki farklı ideolojik algılanışı, Keynezyen ekonomi yönetimi ve evrensel refah devleti düşüncesi üzerindeki savaş sonrası uzlaşmaya dayalı görüşlerin yıkılması, refah devletinden sosyal hizmetlere yönelik taleplerin artması ve bunun sonucunda sık sık mali krizlerin görülmesi, ekonomiyi geliştirmek için en uygun kurum ve tekniklerin araştırılması, hantal, bürokratik, zorlayıcı idari yapılar içinde etkinlik ve verimliliğin artırılması çabaları (Ömürgönülşen, 1997, s.517), bu dönemde yoğun olarak tartışılmaya başlanmıştır.

1980'lerin sonuyla beraber dünyada birçok ülkede yaşanan rejim değişikliği ile birlikte piyasa ekonomisine geçiş sürecinde kamu hizmeti sunum anlayışları değişmeye başlamış, çalışmada ayrıntılı incelediğimiz özelleştirme, serbestleştirme gibi yeni sağ uygulamalar hayata geçirilmeye başlanmıştır. Süreç uluslararası finans kuruluşlarının da yönlendirmesiyle, yeni dünya düzeni ile bütünleşmenin vazgeçilmez bir aracı olarak (Bozkurt-Ergun-Sezen, 1998, s.194) görülmeye başlanmıştır.

Ulusal düzeyde ise; kamu harcamalarının daraltılması, kamu açıklarının giderilmesi, sermaye mülkiyetinin tabana yayılması, kamu hizmetlerinde verimliliğin sağlanması, serbest piyasa ekonomisinin geliştirilmesi gibi amaçlarla yeni sağ politikalar daha somut uygulanmaya çalışılmıştır. Bu süreçte; daha iyi yönetim ve daha az maliyet talep eden baskılar, devletin büyümesini bir tehlike olarak gören ve daha az yönetim talep eden ideolojik baskılar, devletin ekonomik faaliyetlerinin devlete özgü olmadığını ve bu işlerde devletin çok para harcadığını ileri süren ekonomik baskılar ve kamu sistemini çok bürokratikleşmiş, profesyonelleşmiş ve halkın daha çok seçme hakkına sahip olmasını savunan popülist baskılar (Sezer, 1992, s.19) ülke yönetimlerini yeni sağ politikalarla klasik kamu hizmeti anlayışını değiştirmeye zorlamıştır. Bu şekilde kamu yönetiminde yeni yaklaşımların benimsenmesinin ve kamu hizmetlerinin rekabete açılmasının en önemli nedenlerinden birisi maliyet düşüncesidir. Kamu sektörü reformlarının yapılmasında temel amaç, kamu yönetiminde daha az maliyetle daha iyi nasıl çalışılabilir? sorusuna cevap bulmaktır (Al, 2002, s.126). Bu süreçte verimlilik ve kalite geliştirme programları, birleşmeler, özelleştirme, fazla yatırımları azaltma hatta iptal etme gibi (Miller-Tufts,1992, s.235) çeşitli araçlardan yararlanılmıştır. Bu süreçte kamu sektörü küçültülse dahi hangi hallerde kamu sektörünün daha iyi yönetilebileceğine cevap aranmış, böylece küçülmüş kamu sektöründen kaynaklanan verimli yönetimin nasıl gerçekleştirileceği sorunu üzerinde

odaklanılmıştır. Diğer taraftan kaynakların en azından, geçmişteki kadar etkin ve verimli bir şekilde kullanılarak, kamu hizmetlerinin gereken ölçüde sağlanması gerekmektedir. Çünkü kamu sektörüne tahsis edilen kaynaklar bugün geçmişe göre daha sınırlı durumdadır.

Bu gerçek yönetimleri küçülen kamu sektörü gerçeğine daha uygun yeni pratikleri, yapıları, teknikleri ve fikirleri araştırmaya zorlamaktadır. Bu şartlar altında değerler, yapılar ve kamu sektörleri tüm dünyada yaşanan gelişmelerden derinden etkilenmektedir. Fiyat tabanlı, bürokratik olmayan, piyasa orijinli ve müşteri tercihli kamu hizmetlerinden oluşan yapı, kurulması gereken en ideal sistem olarak görülmekte, kamu hizmetleri koşullarının, müşterilerin umduğu verimlilik ölçütüne uygun olarak etkin yapılarla ve becerikli yöneticilerce sunulması, kamu yönetimine yaklaşımlarda, yeni bir tema olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumda klasik kamu hizmeti anlayışında değişim kaçınılmaz olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akıllı, H. (2013). Kamu hizmeti imtiyazından yap işlet devret yöntemine: Yasal serüven. *Sayıştay Dergisi*, 89, 92-93.
- Aksoy, Ş. (1988). Yeni sağ, kamu yönetimi ve yerel yönetim: Eleştirel bir yaklaşım. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 7(1), 3-13.
- Al, H. (2002). *Kamu yönetiminde paradigma değişimi*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Altın, A. (2013). Kamu hizmeti anlayışında değişim. *Anemon-Muş Alparslan Ün. Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 112-120.
- Ataman, M. (2009). *1983-1991 döneminde iç politika: Özal'lı Yıllar. Osmanlı'dan 2000'li Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi*. Ed: A. Çaylak-C. Göktepe vd., Ankara: Savaş Yayınları.
- Aykaç, B. (1999). Türkiye'de kamu yönetiminin küçültülmesi, yerel yönetimler ve yerel demokrasinin amaçları. *G.Ü. İİBF Der.*, 1, 1-8.
- Batmaz, N. Y. (2014). *Altıncı bölüm-İST/KAR. Yönetim Sözlüğü*, Ed. M. Akif Özer, Ankara: Adalet Yayınları, 235-254.
- Borah, A. (1999). Privatization, contracting and the states. *Public Productivity & Management Review*, 6(1), 1-9.
- Bozkurt, Ö., T. Ergun ve S. Sezen. (1998). *Kamu yönetimi sözlüğü*. Ankara: TODAİE Yay., 194-220.
- Butler, S. M. (2015). *Kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi*. (Çev. C.Aktan), <http://www.canaktan.org/ekonomi/ozellestirme/aktan-makaleler-ceviriler/butler-kamuhizmet-ozellestirme.htm> (20.01.2015), 1-3.
- Caiden, G. E. (1991). Administrative reform. *Handbook of Comparative and Development Public Administration*, Ali Farazmand (Ed.), Marcel Dekker Inc., USA, 350-369.

- Denkhaus, I. ve Volker S. (1997). The privatization of infrastructures in germany. Jan-Erik Lane (Ed.), *Public Sector Reform Rationale, Trends and Problems*, Sage Publications, Great Britain, 68-75.
- Drucker, P. (1995). *Değişim Çağının Yönetimi* (Çev. Z. Dicleli), İstanbul: Henkel, 255-271.
- Ersöz, H. Y. (2000). Yerel yönetimlerde fonksiyonel değişim. *Sayıştay Dergisi*, 38, 145-160.
- Esman, M. (1991). The state, government bureaucracies and their alternatives. Ali Farazmand (Ed.), *Handbook of Comparative and Development Public Administration*, USA, 451-463.
- Evren, Ç. C. (2007). Bir Danıştay kararı üzerine kamu hizmetinde bedel sorunu. *Gazi Ün. Hukuk Fak. Dergisi*, 11(1-2), 680-693.
- Farmer, D. J. (1995). *The language of public administration, bureaucracy-modernity and postmodernity*. Alabama Un. Press, USA, 192-205.
- Göküş, M. (2010). Küreselleşme sürecinin kamu hizmetine yansımaları. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(20), 202-217.
- Güler, A. (2000). Devletin yeniden yapılandırılması. *Yerel Gündem*, 2(9), 3-10.
- Halligan, J. (1997). New public sector models. J.E. Lane (Ed.), *Public Sector Reform Rationale, Trends-Problems*, Sage Pub., England, 15-27.
- Haydaroğlu, C. ve Satı T. (2016). Turgut Özal dönemi yeni sağ devlet ve ekonomik liberalizm: Devlet ve piyasa ilişkisinin politik ekonomisi. *Bilecik Şeyh Edebali Üni., Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 27-45.
- Heeks, R. (2001). Reinventing government in the information age. Richard Heeks (Ed.), *Reinventing Government in the Information Age*, Routledge, England, 10-19.
- Hughes, O. (1998). *Public management & administration*, ST. Martin's Press, USA, 55-115.
- Jenssen, S. (2002). Transforming politics: Towards new or lessen roles for democratic institutions. T. Christensen –P. Legreid (Ed.) *New Public Management*, Ashgate, England, 290-299.
- Karagöz, H. (2009). *Dünya ve Türkiye'de özelleştirme uygulamaları*. Konya: KTO Yay., 1-9.
- Lane, Jan-E. (2000). *New public management*, Routledge, London, England, 2-12.
- Martin, D. (1988). The new managerialism and the policy influence of consultants in government: Governance. *An International Journal of Policy And Administration*, 2(3), 309-319.
- Miller, J.R. ve C. R. Tufts. (1992). Privatization is a means to more with less. Robert B.Denhardt (Ed.), *Public Administration in Action Readings-Profiles-Cases*, Brooks/Cole Pub., USA, 230-240.
- Moussions, A. ve J. Legge. (1991). Implementing the denotionalization option. Ali Farazmand (Ed), *Handbook of Comparative and Development Public Administration*, USA, 42-75.
- Ökmen, M. ve F. Demir; (2010). Kamu hizmetinin felsefi temelleri ve yeni kamu yönetiminde geçirdiği dönüşüm. *Süleyman Demirel Ün. İİBF Dergisi*, 15(3), 30-49.

- Ömürgönülşen, U. (1997). The new public management. *AÜSBF Dergisi*, 52(1-4), 515-539.
- Örnek, A. (1998). *Kamu yönetimi*. İstanbul: Meram Yay, 35-46.
- Öztürk, N. K. (1993). Yeni yönetim paradigması. *Amme İdaresi Dergisi*, 26(4), 42-60.
- Öztürk, Y. Z. (2014). *Türkiye’de özelleştirme uygulamalarının analizi*. Uzmanlık Tezi, Kalkınma Bakanlığı Yay., Ankara, 1-9.
- Romzek, S. B. ve J.M. Johnston (2001). Reforming state social services through contracting: linking implementation and organizational culture. Jeffrey L. Brudney (Ed.), *Advancing Public Management, New Developments in Theory, Methods-Practice*, USA, 170-183.
- Salamon, L. M. (1992). Rise of third-party government. Robert B. Denhardt (Ed.), *Public Administration in Action Readings-Profiles-Cases*, USA, 75-87.
- Sezer, B. U. (1992). Büyük devlet-küçük devlet tartışması. *Amme İdaresi Dergisi*, XXV (4), 3-29.
- Solak, A. O. (2012). Evrensel hizmetlerin sunulduğu piyasalarda serbestleştirme ve özelleştirme: Ekonomik etkinlik açısından bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(16),175-186.
- Şaylan, G. (1995). Değişim ve yolsuzluk. *Amme İdaresi Dergisi*, 28(3), 1-19.
- Şaylan, G. (1994). *Değişim küreselleşme ve devletin yeni işlevi*. Ankara: İmge, 125-135.
- Şener, B. ve Ç. Çolak (2015). Türkiye’de yeni sağın kamu yönetimi anlayışı: Turgut Özal ve ANAP. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(18), 280-399.
- Tan, T. (2012). *Yönetimde yeni rasyonellik arayışları ve hukuk*. Türkiye’de Kam Yönetimi, Ed. B. Aykaç- Ş. Durgun- H. Yayman, 2. Baskı, Ankara: Nobel Yay., 665-683.
- Tarhan, B. ve E. Ezici (2011). Kamu hizmetlerinin üretiminde yeni kamu yönetimi anlayışı ve toplam kalite yönetimi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(2), 1-17.
- Tuncil, V. (2015). *Kamu hizmeti*. http://www.turkhukuksitesi.com/makale_199.htm (22.04.2015), 1-3.
- Tutum, C. (2012). Türkiye’de kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması. *Türkiye’de Kamu Yönetimi*, Ed. B. Aykaç- Ş. Durgun- H. Yayman, 2. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları, 476-484.
- Uz, A. (2007). Kamu özel ortaklığı: Kavram ve hukuksal çerçeve. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XI(1-2), 1165-1174.
- Uzun, E. (2008). *Demokrasi retoriği: VIII. Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın konuşmalarında demokrasi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 65-77.
- Waldo, D. (1984). *The administrative state*. Second Edition, Holmes & Meier Publishers Inc., Newyork, USA, I-XX.
- Yılmaz, D. (2008). Türk hukukunda kamu hizmeti kavramı ve kriterleri. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XII(1-2), 1220-1235.